

HVAR NA JADRANSKOJ IZLOŽBI U SPLITU 1925. G.

Na temelju dokumenata iz Fonda Općine Hvar Muzeja hvarske baštine, te podataka iz literature, u članku se pokušava rekonstruirati čime i kako je bio predstavljen Hvar na velikoj Jadranskoj izložbi u Splitu 1925.g

Ključne riječi: Jadranska izložba 1925.; Jadranska straža; Sava Bošković; Josip Avelini; Hvar

Položaj stanovništva jadranske Hrvatske nakon Prvog svjetskog rata i osnivanja nove države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca nije bio onakav kakvim se očekivao i početno oduševljenje zbog oslobođenja od vjekovne tuđinske vlasti sve je više splašnjavalo i pretvaralo se u nezadovoljstvo. Stanovništvo je bilo iscrpljeno ratom i siromaštvom, najvažnija privredna grana bila je zaostala poljoprivreda, povezanost s drugim dijelovima države loša, a najveći dio vojne i trgovačke flote izgubljen u ime ratne odštete. Osim toga veliku frustraciju izazivala je činjenica da su Rapalskim ugovorima 1920., Kraljevini Italiji prepušteni Istra, Idrija, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo i Palagruža, a na koncu 1924., Rimskim ugovorom i Rijeka. Čitavo je priobalje bilo zapušteno i zaboravljeno, a k tome je i velik njegov dio pripao drugoj državi koja nije skrivala neprestane prijetnje i aspiracije. Novonastala država, potpuno suprotno euforičnim najavama političara, te u skladu s tim, očekivanjima stanovništva, nije pružala niti sigurnost, a niti brigu za razvoj i boljitak.

Zbog svega toga počela je rasti svijest da se mora nešto poduzeti kako bi se ukazalo na nužnost stvaranja Mornarice te uvjeta za cjeloviti napredak priobalja koji bi omogućio boljitak, ne samo svojih stanovnika, nego čitave države.

Upravo s tim ciljem, u Splitu, 1922. osniva se organizacija pod imenom Jadranska straža.¹

¹ Među osnivačima bio je i prvi i doživotni predsjednik, Starograđanin, Juraj Bianchini, narodni vođa, dugogodišnji urednik Narodnog lista, glasila narodnog pokreta, i Narodne stranke, a jedna od 12 članova Odbora bila je Jelšanka Ecija Duboković, rođena Carić, supruga Jurja Dubokovića, predsjednika Trgovačko obrtničke komore. - Norka Machiedo Mladinić, *Jadranska straža 1922.-1941*, Zagreb, 2005.

Osnivanje Jadranske straže snažno je odjeknulo među stanovništvom te su se ljudi masovno učlanjivali u udrugu. Jadranska straža je do 1941. godine, kada je ukinuta, djelovala kroz 20 područnih odbora diljem Kraljevine SHS (Jugoslavije) te 10 odbora u europskim zemljama i SAD-u. Do 1939. godine imala je približno 180.000 članova i bila najbrojnija organizacija u zemlji.

Zahvaljujući predanosti i organizacijskim sposobnostima vodstva i velikog zalaganja članstva, JS je bila izuzetno uspješna u svim svojim djelatnostima: *u javnim manifestacijama, organiziranju predavanja, održavanju pomorsko-propagandnih seminara i izleta, osnivanju prenoćišta, domova i ljetovališta, u utemeljenju Pomorskog muzeja, Pomorske knjižnice i Arhiva za propagandu Jadrana...Poticali su znanstveno i stručno istraživanje Jadranskog mora, osnivanje Oceanografskog i Jadranskog instituta. Svojim natječajima i zakladama usmjeravali su književnike i mlade pisce da pišu o životu na moru i uz more, a znanstvenike i stručnjake svih usmjerenja na znanstveni i stručni rad.*²

Jedan od prvih velikih projekata Jadranske straže bio je organizacija Jadranske izložbe u Splitu 1925. godine. Prvotna je ideja potaknuta velikom putujućom izložbom na transatlantiku *Italia* 1924. g., kojom se želio promovirati novi režim u Italiji predstavljajući svijetu svoju povijest, kulturu i industriju. Brački iseljenik, industrijalac i brodovlasnik Frane Petrinović predložio je organizaciju takve putujuće izložbe na prvom sastanku delegata Jadranske straže u Zagrebu u studenom 1924. i za to ponudio jedan od svojih prekooceanskih brodova. Od toga se ubrzo odustalo, ali je počela sazrijevati ideja o Jadranskoj izložbi kojom bi se ostatku države skrenula pozornost na potencijal priobalja, važnost pomorske orijentacije zemlje, predstavljajući uz njenu povijest i kulturu, resurse koji bi pravilno iskorišteni, mogli pretvoriti tada pasivno područje u generator razvoja cijele države.³

U ljeto 1925. g. planirano je puštanje u promet Ličke pruge, kojom je Split konačno trebao postati prometno povezan s kontinentalnom Hrvatskom, a te se godine slavila i tisućugodišnjica Hrvatskog Kraljevstva, tako da je velika proslava u Splitu bila savršen *tajming* za planiranu izložbu. Svjesni kratkog roka, organizatori su s velikim entuzijazmom prionuli poslu. U Splitu je osnovan inicijativni odbor sastavljen od splitskih uglednika, u kojem su bili uključeni i intelektualci rodом s otoka Hvara, Juraj Duboković⁴ i Sava Bošković.⁵

² Machiedo Mladinić, *Jadranska straža*.

³ Gordana Tudor, Jadranska izložba u Splitu 1925. godine, *Kulturna baština* 41, Split, 2015.

⁴ Juraj Duboković (Jelsa, 1877. - 1951.), brodovlasnik, načelnik Jelse, kasnije predsjednik Trgovačko obrtničke komore u Splitu, član Upravnog odbora Narodne banke Jugoslavije u Beogradu, te narodni zastupnik i član Dalmatinske vlade; *Hrvatski biografski leksikon* 3, Zagreb, 1993.

⁵ Sava Bošković, (Hvar 1878. - Split 1956.). Osnovnu školu završio je u Hvaru, gimnaziju u Splitu, pravo u Grazu i Innsbrucku. Radio je kao pravnik u državnoj službi, u Direkciji pomor-

JADRANSKA IZLOŽBA SPLIT

AVIZO OPREME

Hvar, dne 23. jula 1925.

Marka	Broj kola	Koli	NAZIV PREDMETA*)	Vrednost	Kg Btto
				Dinara	
D. Burmas	1.	1.	Aparat: orlovani	2226500	100
	2.	2.	Urbreni predmeti	730000	15
	3.	3.	Uljene slike	61000	40-
	4.	4.	Bes-relief od kamena	30000	200
	4.	5.			
	4.			3044500	355.-

*) pokućstvo, slike, galanterija, ulje itd.

POTPIS I ADRESA ODAŠILJAČA:

Općina Hvar

Otpremnica predmeta koje šalje Općina Hvar za Jadransku izložbu

Inicijativni odbor ubrzo je prerastao u društvo Jadranska izložba, čiji je pravilnik odobren početkom travnja, a konstituirajuća sjednica održana je u Splitu 23. travnja 1925. godine. Za predsjednika društva izabran je splitski gradonačelnik dr. Ivo Tartaglia, Juraj Duboković, predsjednik splitske Trgovačko obrtničke komore, za jednog od podpredsjednika, a Sava Bošković, tajnik splitske komore, izabran je za tajnika društva.⁶

Paralelno s aktivnostima oko osnivanja društva, uvelike su tekle pripreme za samu izložbu. Izložba je bila koncipirana po odjelima, a kao prostor izabrana je zgrada Velike realke, Tehnička obrtna škola i foaje kazališta. O svakom odjelu brinuo se poseban odbor sastavljen od tima stručnjaka na tom području.

Prema „Uputi za izlagače“⁷ doznajemo da se izlagače poziva da svoje izložke prijave prema sljedećim grupama:

1. Poljoprivreda, 2. industrija, 3. zanatstvo, 4. rudarstvo, 5. pomorstvo (brodogradnja, ribarstvo i brodarstvo), 6. Turizam (saobraćaj stranaca), 7. narodni i umjetni obrt.

Posebni odsjek za vina i vinske proizvode bit će u Šibeniku, u isto doba kad i glavna izložba u Splitu.

Ovom se prilikom upriličava i Umjetnička izložba za radove umjetnika sa primorja.

Za odjel Turizma, odnosno prometa stranaca bilo je zaduženo splitsko društvo Putnik, a svoje je sudjelovanje u tom segmentu izložbe među prvima prijavila općina Hvar,⁸ a općinski načelnik, dr. Josip Avelini pozvan je da postane članom Odbora za turizam.⁹ Zanimljivo je da su jedino izlagači u grupi 6. (turizam) bili oslobođeni plaćanja ikakvih pristojbi, dok je svima ostalima bila propisana pristojba po m² izložbenog prostora koji zahtijevaju.

Uvidom u Fond općine Hvar, možemo pratiti aktivnosti u pripremi sudjelovanja na Jadranskoj izložbi od samog početka pa do realizacije, a o sudjelovanju na istoj, postoji pozicija i u Fondu općine Jelsa.

Iz spomenutog je fonda vidljivo da je Općina Hvar od samog početka obavje-

skog prometa, a od 1924. je glavni tajnik Trgovačko obrtničke komore u Splitu. Istodobno je i nastavnik u Obrtničkoj školi. Dao je veliki doprinos osnivanju i izgradnji Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu. Autor je knjiga i članaka iz područja pomorstva, ribarstva, industrijalizacije Dalmacije i Primorja, te vanjske trgovine; *Hrvatski biografski leksikon 2*, Zagreb, 1989.

⁶ Tudor, Jadranska izložba.

⁷ Muzej hvarske baštine, Fond Općine Hvar (dalje MHB, FOH), 352, Jadranska izložba Split, 1925.

⁸ Tudor, Jadranska izložba.

⁹ MHB, FOH, 352, Jadranska izložba, poziv na članstvo u odboru.

štavana o svim radnjama vezanim uz pripremu izložbe te se aktivno uključila u naporima da se Hvar što bolje prezentira na izložbi u svim segmentima koje je Odbor predlagao.

O tome govori pismo Save Boškovića¹⁰ upućeno općinskom načelniku dr. Josipu Aveliniju, u kojem mu vrlo opširno sugerira što bi sve Hvar trebao izložiti i koga bi trebalo uključiti. Prema tom pismu i popisu predmeta posuđenih iz Stolne crkve te Franjevačkog samostana, te reversu predmeta predanih iz Hvara, možemo rekonstruirati kako se Hvar predstavio na ovoj velikoj i prestižnoj izložbi.

Sava Bošković u spomenutom pismu očekuje da će se Hvar prikazati *što simpatičnije u dijelu saobraćaja stranaca*. Po njemu, tu bi trebale doći lijepe fotografije, za koje im preporuča da ih naprave u suradnji sa splitskim Putnikom. Također sugerira da se angažira *njemački akvarelista* s kojim su oni (TOK?) već radili. Potom, očekuje *što više radnji od aloja, kao hvarski specijalitet* s napomenom da bi se to i *dobro prodalo*. Želi da se pozove društvo Imar,¹¹ da se predstavi hvarski kamen i mramor te da se po nacrtu Šime Dujmovića¹² za tu svrhu naprave kameni ukrasni elementi. Njega bi posebno trebalo zamoliti *da izlaže u dijelu za umjetnički obrt, neke stvari za koje on ima smisla, a potom i u umjetničkom području*. Nadalje, Bošković sugerira i način postava dijela s prezentacijom hvarske općine: *U kutu jedne sobe moglo bi biti nekoliko radirunga naših,¹³ i umjetničkih fotografija Hvara, jedan mramorni, lijepo izrađeni elegantni stol iz našeg mramora i kamena, na kojem bi se moralo postaviti u lijepim kutijama uzorke naših produkata, osobito južnog voća, kao karakteristike klime. Zatim jedna u Hvaru izrađena laka veltrina sa čipkama iz aloja... Tu bi moglo da bude i nekoliko predmeta umjetničkog obrta iz ruku Dujmovića, a potom, ako je moguće, jedan popis pastorala (biskupski štap, op.a.) iz katedrale, jer barem ukoliko ja znam i to je naša nacionalna radnja... Na jednom kamenom stupu mogla bi da dođe model aždaje iz općine (Zvir, op.a.), 3-4 puta manji. Taj bi model mogao Dujmović izraditi... Naravno da u tom hvarskom kutu ne bi smjeli faliti originali (Hanibala) Lučića i mnogih drugih naših pjesnika... Tu ne bi smjelo da fali ni jedna lijepa fotografija (Ivana) Vučetića sa nekoliko njegovih dijela na španjolskom jeziku, fotografije njegovih aparata, ako ne budete imali modele njegovog sistema... ako ima starih slika*

¹⁰ MHB, FOH, 352, Jadranska Izložba.

¹¹ Tvrtka koja se bavila eksploatacijom hvarskog kamena i mramora, jedan od vlasnika bio je ing. Silvije Sponza.

¹² Kipar (Hvar, 1887. - 1968.), završio je Akademiju likovnih umjetnosti završio u Beču. Radio kao predavač na Likovnoj akademiji u Zagrebu. U to vrijeme živi u Hvaru i radi kipove za Spomenik oslobođenja koji je 1927. postavljen u hvarskoj luci, a danas u dijelovima u Lapidariju Sv. Marka. Brojne je kipove isklesao za Ivana Meštrovića.

¹³ Vjerojatno misli na listove iz grafičkih mapa Kirina i Kokotovića.

Kazula iz 16. st., preuzeto iz Marta Budicin - Sanja Lucić Vujičić, *Renesansna misnica od zlatnog baršuna iz hvarske katedrale*, *Portal - godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* 10/2019., 73-96.

o Hvaru i njih bi trebalo lijepo reproducirati... Dr (Grga) Novak neka izradi jedan dijagram o klimi i vjetrovima u Hvaru... Preporuča također da hvarski župnik don Stipe Miličić dostavi podatke o našim ljudima u kolonijama, čime se bave, fotografije njihovih farmi, ribarskih lađa, eventualnih tvornica.

Prateći dokumente arhivirane u FOH-u vidljivo da je Općinska uprava vrlo brzo obavijestila sve potencijalne sudionike izložbe. Kontaktirali su s Društvom Imar, koje bi trebalo predstavljati industriju, odnosno promovirati hvarski kamen i mramor. Za segment poljoprivrede su pozvane Buhačka zadruga Hvar, Ružmarinska zadruga Brusje i Težačka sloga. Higijeničko društvo je angažirano za turizam, a samostan benediktinki i Stolna crkva, svojim su predmetima trebali predstaviti filigranstvo i narodni vez. Šime Dujmović je pozvan da izlaže u umjetničkom odjeljenju zajedno s ostalim suvremenim umjetnicima tadašnje Primorske Hrvatske.¹⁴

Iz društva Imar, na početku su bili zainteresirani za svoju prezentaciju na izložbi, ali su gotovo zadnji čas uz isprike otkazali sudjelovanje.

Tako su na finalnom popisu predmeta predanih od Općine Hvar, a primljenih od Jadranske izložbe u Splitu, 24. srpnja, navedeni sljedeći predmeti:

Popis predmeta posuđenih iz Stolne crkve:

1. *Alba s čipkom iz god. 1720.*
2. *Alba s čipkom iz god 1650.*
3. *Alba s čipkom iz god. 1720.*
4. *Alba s čipkom iz god.1630.*
5. *Stolnjak narodni motiv*
6. *Nadstolnjak*
7. *Stolnjak narodni motiv*
8. *Mali stolnjak iz god. 1600.*
9. *Mali stolnjak*
10. *Tjelesnik (Corporale)*
11. *Čipka za albu 3.50 m x 21 cm*
12. *Čipka za albu 1.81m x 6 cm*
13. *Mitra Riboli iz godine 1767.*
14. *Antependium*
15. *Bijela kazula*
16. *Crvena Kazula s križem, konac 15. st.*
17. *Kazula božićne noći*
18. *Crvena Stratico iz god. 1784.*

¹⁴ MHB, FOH, 352.

19. *Violacea Kazula*
20. *Kazula Brocat iz 16. st.*
21. *Crvena zlatom izrađena iz 17. st. (kazula?)*
22. *Bijela zlatom izrađena (kazula?)*
23. *Bijela sa karanfilima (kazula ?)*
24. *Crvena iz 15. st. (kazula?)*
25. *Crveni pluvijal sa privjeskom, konac 15. st.*
26. *Lionski, Louis XIV, pluvijal s privjeskom*
27. *Lionski, Louis XIV, pluvijal s privjeskom*
28. *Pastoral biskupa Francisko Patricius iz 15. st. radnja redovnika Joannes de Tinio (Knin)*
29. *Kalež s patenom biskupa Tomasini legata Eugena XV*
30. *Ostensorij biskupa Tomasini*

Popis umjetnina predanih za Jadransku izložbu:

1. *Katedrala u Hvaru od Bibića,¹⁵ 5000 din*
2. *Pogled s križa na Hvar od Croissant,¹⁶ 5000 din*
3. *Trg i arsenal u Hvaru od Majkovskog,¹⁷ 4000 din*
4. *Loggia Sammichel s hotelom Majkovskog, 4000 din*
5. *Pred samostanom od Majkovskog, 4000 din*
6. *Motiv iz parka od Majkovskog, 3000 din*
7. *Starodnevna gradska fasada od Kokotovića,¹⁸ 3000 din*
8. *Arsenal od Račkog, 5000 din*
9. *Na hvarskom bunaru od Račkog,¹⁹ 5000, din*

¹⁵ Petar Bibić (1893. - 1971.), hrvatski slikar, grafičar i kipar. Studirao je u Pragu, djelovao u Splitu, a zatim u južnoj Srbiji i Makedoniji restaurirao stare freske po manastirima. U predratnoj fazi bavio se slikarstvom i grafikom. Nakon rata radio je skulpture, plakete, medalje i skice za Orden rada, plakete, diplome, a bavio se i grafičkim dizajnom; *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti* 1, Zagreb, 1995.

¹⁶ O slikaru imena Croissant nemamo podataka.

¹⁷ Ipolit Danilović Majkovski rođen je 1885. godine u Poltavi u Ukrajini. Jedan je od nekolicine slikara iz područja Carske Rusije koji su nakon Oktobarske revolucije nastavili svoj život u Hrvatskoj. Slikao je portrete i marine duž južne jadranske obale. Umro je 1963. godine u Esneuxu u Belgiji; <http://galerijadivila.hr/ipolit-danilovic-majkovski-hr-hr/>, gledano 7. 10. 2021.

¹⁸ Dušan Kokotović, hrvatski slikar i grafičar (Lipovo Polje u Lici, 15. X. 1888. – Zagreb, 19. IX. 1953.). Umjetničku školu završio u Zagrebu (M. Cl. Crnčić); studij nastavio na akademijama u Firenci, Münchenu i Beču. U ulju i akvarelu slikao je krajolike iz Dalmacije i okolice Zagreba. U svim grafičkim tehnikama objavio je mnogobrojne mape grafika, među njima mapu Hvar, 1925. g.; *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti* 1, Zagreb, 1995.; Dejanira Burmas Domančić, Dvije grafičke mape Hvara iz 1925. godine, *PPOH* 13, Hvar, 2017.

¹⁹ Mirko Rački, hrvatski slikar (Novi Marof, 1879. - Split, 1982.) Slikarstvo je studirao u Pragu i Beču. U prvom, najvitalnijem razdoblju boravi izvan domovine, ali je u stalnom kontaktu i s Isom Kršnjavijem i s krugom oko Ivana Meštrovića (i tada radi u duhu secesijskih kretanja Beča

Pastoral biskupa Frane Pritića iz 16. st.

10. Ulica u Hvaru od Bibića, 1000 din

11. Ulica u Hvaru od Bibića, 1000 din

i Münchena). Rački je, kao umjetnik, stekao ugled u zemlji i inozemstvu još pred sam početak I. svjetskog rata. Osobito su bile zapažene njegove ilustracije na teme iz Danteove *Božanstvene komedije*. Istaknuti je član društva Medulić i sudjeluje na njegovim izložbama. Retrospektivna izložba mu je priređena u Zagrebu 1970.; *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti* 2, Zagreb, 1996.

12. *Ulica u Hvaru od Varlaja*,²⁰ 1000 din
14. *Arsenal u Hvaru od Bibića*, 1000 din
15. *Serafinski Hvar od Bibića*, 1000 din
16. *Loggia Sammichel aquarel od Dobrovića*,²¹ 2000 din
17. *Palata Leporini-Zečić od J. Vučetića*,²² 3000 din
18. *12 mapa Vladimira Kirina*,²³ 6000 din (mapa s 12 grafičkih listova, op.a.)
19. *12 mapa Kokotovića*, 6000 din (mapa s 12 grafičkih listova, op.a.)
20. *Venecijanska riva od Frolicha*,²⁴ 1000 din
21. *Bas reljef od Š. Dujmovića*, 30000 din

Iz pisma Save Boškovića se vidi da je bilo zamišljeno da dio koji će predstaviti Hvar u odjeljenju za turizam bude opremljen sa što više slika i fotografija, kako bi se potencijalnim gostima predstavile ljepote i kulturne znamenitosti. Sretnu okolnost u tom smislu, predstavljala je činjenica da je hvarska Općina s namjerom osnivanja Pinakoteke suvremene umjetnosti, tijekom 1924. g. kontaktirala s

²⁰ Vladimir Varlaj, hrvatski slikar i grafičar (Zagreb, 25. VIII. 1895. - Zagreb, 14. VIII. 1962). Studirao u Zagrebu i Pragu, diplomirao 1934. na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti; od 1919. izlagao na Proljetnom salonu. Uz V. Gecana, M. Trepšea i M. Uzelca bio je čvršće od ostalih suvremenih hrvatskih slikara vezan uz kubističke i ekspresionističke metode likovnog izraza. Glavna su mu tema bili krajolici, koje u uljenim slikama suzdržanih tonova oblikuje na plastično-konstruktivan način stvarajući djela koja se po ugođaju smirenosti i tišine ubrajaju u magični realizam. U potonjem je razdoblju istančanim harmonijama boja slikao uglavnom mrtve prirode i prozirne akvarele krajolika iz primorja (Vrbnik, Baška, Bakar) i Dalmacije (Hvar) te predjele oko Velebita; *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti 2*, Zagreb, 1996.

²¹ Petar Dobrović, srpski slikar (Pečuh, Madžarska, 14. I. 1890. - Beograd, 27. I. 1942.). Slikarstvo studirao u Budimpešti (1909. - 1911.), od 1937. profesor na beogradskoj Akademiji. Prošao nekoliko razvojnih faza od impresionizma, utjecaja P. Cézannea, preko kubizma do raskošnih fovističkih boja u aktovima, krajolicima, figurativnim kompozicijama i na portretima; <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15681>, gledano 7. 10. 2021.

²² Josip Vučetić (Perast, 1880. - Dubrovnik, 1955.). Likovnu akademiju završio u Veneciji, sudjeluje na povijesnoj Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi 1908. u Splitu. Živi u Dubrovniku od 1947. godine. Slika kolorističke pejzaže i vedute. U fondusu MHB se nalaze 3 njegove vedute Hvara, <https://zbh.hr/poznati-hrvati-boke-kotorske/> gledano 8. 3. 2022.

²³ Vladimir Kirin, hrvatski slikar i grafičar (Zagreb, 31. V. 1894. - Zagreb, 5. X. 1963.). Polazio Umjetničku akademiju u Beču; usavršavao se i radio kao crtač u Londonu. Slikao je krajolike, vedute i portrete i objavio mnogobrojne grafičke i crtačke mape osobito hrvatskih povijesnih i arhitektonskih spomenika, među njima i mapu Hvar 1925. g. Bavio se ilustracijom i opremom knjiga; zaslužan je za unaprjeđenje grafičke opreme knjiga u Hrvatskoj; *Enciklopedija Hrvatske Umjetnosti 1*, Zagreb, 1995.; Burmas Domančić, Dvije grafičke mape.

²⁴ To je vjerojatno *njemački akvarelista* o kojemu u pismu načelniku Aveliniju govori Sava Bošković. Emil Frolich (Leipzig 1862. - Hohburg, 1950.) studirao je na Likovnoj akademiji u Münchenu i bio poznat kao slikar pejzaža i portreta; https://www.askart.com/artist/Emil_Frohlich/11032757/Emil_Frohlich.aspx, gledano 7. 10. 2021.

Maketa jedrenjaka Navara, vlasništvo obitelji Jurja Dubokovića

brojnim tada poznatim suvremenim umjetnicima s namjerom da od njih naruči slike, a već je bilo dogovoreno izdavanje dviju grafičkih mapa s motivima Hvara, s Vladimirom Kirinom i Dušanom Kokotovićem. Tako u popisu predmeta predanih za Jadransku izložbu nalazimo i te dvije mape i vedute Hvara koje su naslikali tada poznati i cijenjeni akademski slikari poput Mirka Račkog, Josipa Varlaja, Petra Dobrovića i drugih. Neke od slika su otkupljene direktno od umjetnika, dok su ostale kupljene posredstvom splitskog galerista Galića.²⁵

Bilo je najavljeno da će splitski Putnički ured, zadužen za dio izložbe koji promovira turizam, te umjetničke slike koje predstavljaju vedute gradova, reproducirati na razglednice. Od slika navedenih u popisu, poznate su, odnosno do danas sačuvane razglednice s motivima Hvara iz mape Hvar Vladimira Kirina.

²⁵ MHB, FOH, 352, Pinakoteka - osnivanja Pinakoteke suvremene umjetnosti u Hvaru bit će tema posebnog članka.

Pokaznica iz XV. stoljeća sa visokim podnožjem na kojem je urezan grb Biskupa Tome Tomasinija

Uz navedene umjetničke slike, vedute Hvara, u ovom dijelu izložbe bio je prezentiran bogat promidžbeni materijal kojim je hvarska općina predstavila svoje turističke i ugostiteljske kapacitete.

U popisu je naveden i „bas reljef“ Šime Dujmovića koji je bio izložen na umjetničkom dijelu izložbe koji se nalazio u gimnastičkoj dvorani Velike realke, gdje su izlagali suvremeni kipari porijeklom iz Dalmacije: Ivan Meštrović, Toma Rosandić, Frane Kršinić i drugi, a među njima je bio još jedan kipar s Hvara, Starograđanin, Juraj Škarpa. Među dalmatinskim slikarima na izložbi je izlagao još jedan Starograđanin, Juraj Plančić.

Osim ovdje navedenih predmeta, poznato nam je da su na Jadranskoj izložbi svoj paviljon imale Hvaranke s čipkom izrađenom od agave.²⁶

Također isti izvor kaže da je *Sresko poglavarstvo Hvar, izložilo primjerke eteričnih ulja proizvođača iz Velog i Malog Grablja, Starog Grada, Pitava i Brusja. Izložena ulja, dobivena jednostavnom destilacijom, zorno su svjedočila o velikim mogućnostima koje bi imala organizirana eksploatacija takvog bilja.*²⁷

Svečanost otvaranja Jadranske izložbe upriličena je za uvažene goste u zbornici Velike realke, koja je za tu prigodu bila uređena namještajem Općinske vijećnice Jelsa, darovanim od kapetana Nike Dubokovića, a tri makete jedrenjaka, vlasništvo obitelji Jure Dubokovića bile su izložene u dijelu izložbe posvećenom povijesti brodarstva u Dalmaciji. Među njima je bila maketa jedrenjaka Navara, koji je sudjelovao u Viškoj bitci, i danas u vlasništvu obitelji.

Jadranska izložba u Splitu, otvorena je 26. srpnja 1925. g.

Split je tih dana bio u potpunosti u znaku izložbe. Grad je bio posebno uređen i osvijetljen za tu prigodu. Svečanost otvaranja trajala je tri dana. Svečano su dočekani prvi vlakovi iz Beograda i Zagreba, otkriven je Meštrovićev spomenik Marku Maruliću i novi prostor Etnografskog muzeja na Narodnom trgu. Organizirane su brojne sportske manifestacije i prigodni domjenci na različitim lokacijama. Na dan svečanog otvaranja u gradu je bilo oko 3.000 najavljenih izletnika i uzvanika, a još oko 15.000 posjetitelja došlo je iz bliže i dalje okolice.²⁸

Broj izlagača koji su sudjelovali na izložbi, premašio je sva očekivanja. Dijelile su se nagrade najboljima, sklapali su se poslovi...

Uspjeh izložbe, unatoč kratkom vremenu organizacije bio je potpun. Stanovnici priobalja pokazali su se u najboljem svjetlu i skrenuli pozornost na veliki

²⁶ Tudor, Jadranska izložba.

²⁷ Isto.

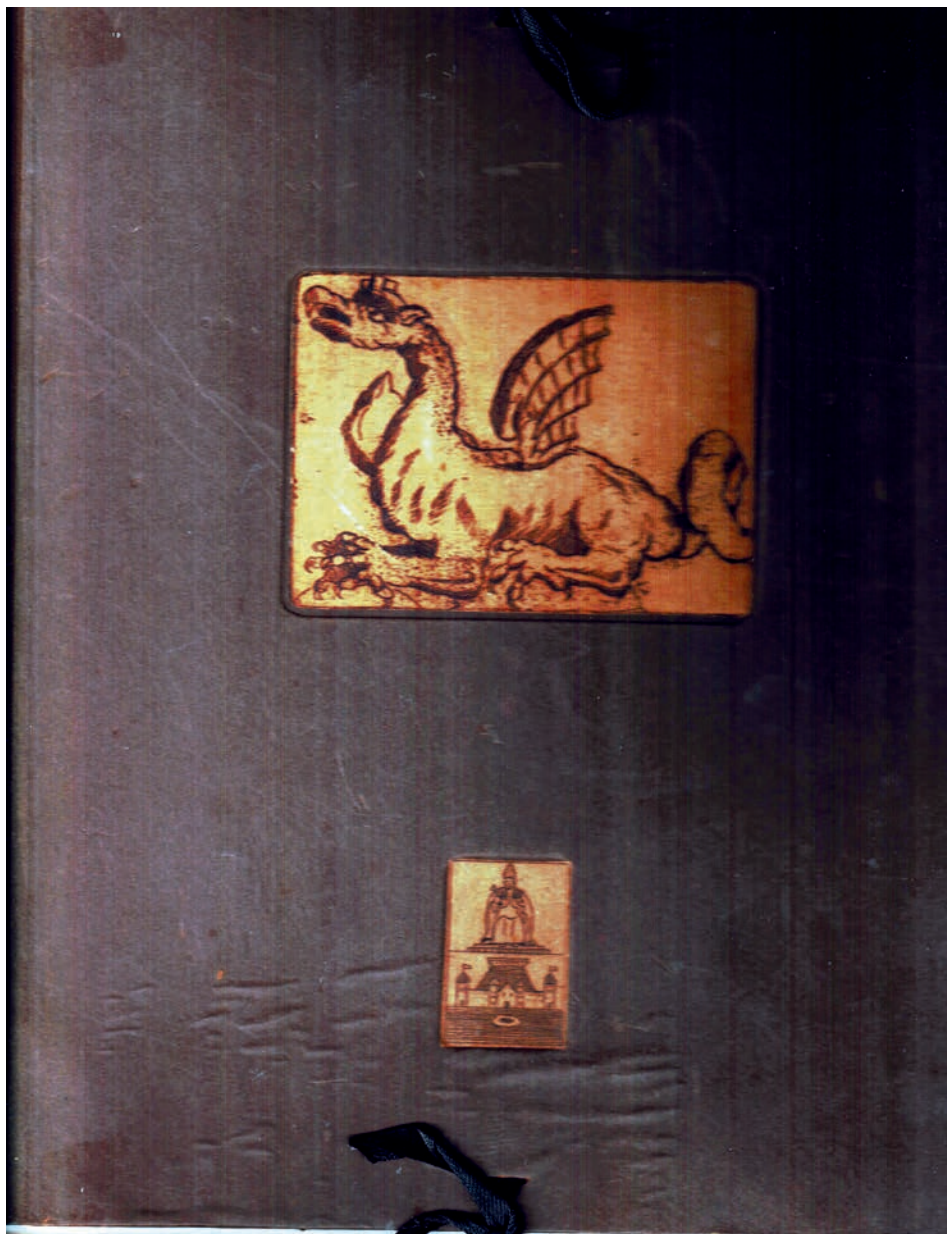
²⁸ Isto.

potencijal koji to područje ima i time dokazali tezu organizatora kako se od pasivnog kraja mogu i moraju pretvoriti u generator razvoja cijele države.

Gledajući iz današnje perspektive s više od 100 godina odmaka, razvidno je da su organizatori izložbe vizionarski predvidjeli nužnost jadranske orijentacije. Ona se počela ostvarivati u drugoj Jugoslaviji da bi danas u modernoj Hrvatskoj, postala potpuna kroz turizam koji je postao najvažnija privredna djelatnost cijele zemlje.

U tom kontekstu možemo konstatirati da je i predstavljanje Hvara na neki način previdjelo glavne privredne grane u nadolazećim godinama. Tu je naravno prvenstveno turizam, koji je nekako u to vrijeme postajao najvažnija ekonomska djelatnost Hvara, da bi danas činio egzistenciju gotovo cijele otočne populacije. Također, u godinama neposredno poslije Jadranske izložbe, na kojoj je prezentirana mogućnost organiziranog iskorištavanja eteričnih ulja, počinje na Hvaru masovni uzgoj lavande koji je značio veliki iskorak u egzistencijalnom smislu za stanovnike mnogih otočnih mjesta.

Tadašnja općinska vlast na čelu s načelnikom, dr. Avelinijem svojim je sudjelovanjem na ovoj velikoj manifestaciji potvrdila svoju sposobnost i predanost u promociji Hvara po čemu su ostali poznati do danas.

Naslovnica grafičke mape „Hvar“ Dušana Kokotovića

Dejanira BURMAS DOMANČIĆ
HVAR AT ADRIATIC EXHIBITION IN SPLIT IN 1925

Summary

Maritime - propaganda organization called “Jadranska straža” was founded in Split in 1922 with the goal of promoting Adriatic orientation of the country. That would help achieve a well-being of the population of the then untended and poor coast, but also to help with the development of the whole country. The first large project with that purpose was the organization of the Adriatic Exhibition in Split in 1925 which occurred at the same time with putting into operation Lika railway that finally connected Split and continental Croatia. Many towns and business entities of Dalmatia and Adriatic Coast accepted the invitation to the exhibition, including Hvar. Sava Bošković, the secretary of Split Chamber of trade and crafts and the secretary of the Adriatic Exhibition Society had an important role in the presentation of Hvar. According to the letter that he sent to Hvar mayor, Dr. Josip Avelini and the documents from Hvar Municipality Fund, we can reconstruct the way Hvar was presented at this significant manifestation. The largest part of Hvar presentation was dedicated to tourism. Along with the promotional material of Hvar tourism entities, there were exhibited valuable works of art, vedutas of Hvar. In one section of folk handicrafts there were presented items of the artistic craft from the cathedral along with agave lace by Hvar Benedictine nuns and the producers of tansy and rosemary essential oils in the agriculture section. Hvar sculptor Šime Dujmović, best known as the author of Liberation Monument, exhibited his relief in art section of the exhibition.

Keywords: *Adriatic Exhibition in 1925; Jadranska straža; Sava Bošković; Josip Avelini; Hvar*